

Ryszard Staroń

Dokształcanie zawodowe krakowskich nauczycieli wychowania fizycznego ze szkół średnich ogólnokształcących w latach 1918–1939

Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Kultura
Fizyczna 14/1, 45-59

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Ryszard STARON^{†*}

Dokształcanie zawodowe krakowskich nauczycieli wychowania fizycznego ze szkół średnich ogólnokształcących w latach 1918–1939

Streszczenie

W niniejszej pracy przedstawiona została problematyka dokształcania zawodowego krakowskich nauczycieli wychowania fizycznego ze szkół średnich ogólnokształcących w latach 1918–1939.

W pierwszych latach niepodległości dokształcanie nauczycieli wychowania fizycznego miało na celu przyjęcie z pomocą tym, którzy nie posiadali wymaganych kwalifikacji zawodowych. Zadanie to Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego powierzyło instruktorom wychowania fizycznego. Chcąc wspólnie zabiegać o podniesienie rangi wychowania fizycznego w szkole, nauczyciele utworzyli w 1921 roku Sekcję Wychowania Fizycznego i Higieny Szkolnej przy Krakowskim Kole Towarzystwa Nauczycieli Szkół Średnich i Wyższych. Zajmowała się ona od tego roku organizowaniem lekcji pokazowych, kursami wakacyjnymi oraz organizowaniem wyjazdów nauczycieli na zagraniczne kursy pedagogiczne.

W 1930 roku Ministerstwo WRiOP zapowiedziało organizowanie tzw. ognisk metodycznych. Sprawa tworzenia na terenie Kuratorium Okręgu Szkolnego Krakowskiego Ośrodka Wychowania Fizycznego przeciągnęła się do 1933 roku. Po 1936 roku utrzymano dotychczasowe formy dokształcania nauczycieli wychowania fizycznego we wszystkich kuratoriach szkolnych. Organizowano wakacyjne kursy wychowania fizycznego, dokształcające kursy wychowania fizycznego i przysposobienia wojskowego, konferencje wychowania fizycznego, lekcje pokazowe; szeroką działalnością wykazywali się kuratorijni instruktorzy i wizytatorzy wychowania fizycznego.

Słowa kluczowe: historia, wychowanie fizyczne, Kraków, dokształcanie, kursy.

Celem niniejszej pracy jest zbadanie problematyki dokształcania zawodowego nauczycieli wychowania fizycznego z krakowskich szkół średnich ogólnokształcących w latach 1918–1939.

Na obszarze całego kraju jedną z najczęstszych form dokształcania czynnych nauczycieli ćwiczeń cielesnych, zatrudnionych we wszystkich typach i katego-

---

* Dr, Studium Wychowania Fizycznego i Sportu, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie;
e-mail: krstaron@poczta.onet.pl.

riach szkół, były wakacyjne kursy wychowania fizycznego organizowane przez Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego (MWRiOP) już od 1918 roku. Autor niniejszej pracy postara się odpowiedzieć na pytanie, czy środowisko krakowskie podążało za nurtem ogólnopolskim, czy też obrało swoją – odmienną – drogę w celu dokształcania nauczycieli wychowania fizycznego.

W pierwszych latach niepodległości, według MWRiOP, dokształcanie nauczycieli wychowania fizycznego miało na celu przede wszystkim przyjąć z pomocą tym, którzy nie posiadali wymaganych kwalifikacji naukowych. Dotyczyło to, jak stwierdza L. Nowak w swojej monografii pt. *Wychowanie fizyczne i sport w państwowym szkolnictwie ogólnokształcącym w Polsce w latach 1918–1939*, szczególnie szkół powszechnych. W latach tych, z uwagi na duże braki w stanie nauczycielskim, do szkół trafiało wiele osób niewykwalifikowanych. Większość z nich, kierując się szczerymi chęciami, pragnęła wyrównać swoje braki i podnosić kwalifikacje, natomiast władze szkolne były zainteresowane dokształcaniem tych osób, które rokowały nadzieje na pozostanie w zawodzie nauczycielskim¹.

W odrodzonej Polsce do pracy nauczycielskiej przystąpiła z wielką energią, wprawdzie niedostateczna liczebnie, ale wykazująca ogromne zaangażowanie, kadra dla potrzeb wychowania fizycznego. Była ona ukształtowana w twardej szkole życia narodowego pod zaborami, w większości wychowana na różnorodnych kursach Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”². Wiedzę tę musiała potwierdzać, zdając egzamin dla kandydatów na nauczycieli gimnastyki w szkołach średnich i seminariach nauczycielskich przed komisją egzaminacyjną we Lwowie lub Krakowie, spełniając wcześniej wymogi dotyczące m.in. studiów uniwersyteckich³. Po zdanim egzaminie, zgodnie z przepisami dla nauczycieli gimnazjalnych i szkół realnych z 15 czerwca 1911 roku, obowiązywał jeszcze tzw. rok próby, czyli praktyka w szkołach, pod kierunkiem fachowego nauczyciela⁴. Dopiero tak przygotowani mogli uczyć w galicyjskich szkołach średnich. Tym samym przygotowanie zawodowe nauczycieli wychowania fizycznego w szkołach średnich w okresie poprzedzającym odzyskanie przez Polskę niepodległości było bardzo solidne i niczym nie ustępowało wykształceniu nauczycieli innych przedmiotów szkolnych⁵.

¹ Dz. Urz. MWRiOP 1929, nr 4, poz. 43; *Z działalności MWRiOP. Zagadnienie kształcenia nauczycieli szkół średnich*, „Oświata i Wychowanie” 1930, z. 4, s. 295; L. Nowak, *Wychowanie fizyczne i sport w państwowym szkolnictwie ogólnokształcącym w Polsce w latach 1918–1939*, Poznań 1996, s. 113.

² T. Drabczyk, *Wychowanie fizyczne jako zadanie społeczne*, Warszawa 1924, s. 137.

³ Początkowo do zdawania egzaminu na nauczyciela szkół średnich wystarczało posiadać ukończoną szkołę średnią, a dopiero w latach późniejszych odbyte 4-letnie studia wyższe, w tym przynajmniej 3 lata na Wydziale Filozoficznym w charakterze zwykłego słuchacza. Szerzej: A. Orchowski, *Kształcenie nauczycieli wychowania fizycznego w Krakowie w drugiej połowie XIX wieku i na początku XX wieku*, „Rocznik Naukowy WFWF w Krakowie” 1964, s. 34.

⁴ R. Dutkova, *Studium Pedagogiczne Uniwersytetu Jagiellońskiego 1921–1952*, „Przegląd Historyczno-Oświatowy” 1968, nr 4, s. 444–445.

⁵ R. Staroń, *Wychowanie fizyczne i sport w państwowych męskich szkołach średnich ogólnokształcących w Krakowie w latach 1918–1939*, maszynopis pracy doktorskiej, AWF Kraków 2003, s. 101.

W Krakowie jednak, jak już wiemy, w momencie odzyskania niepodległości uczący w szkołach średnich ogólnokształcących mieli pełne uprawnienia, a więc cel założony przez Ministerstwo nie musiał być spełniony. Programy Rady Szkolnej Krajowej, jak i ministerialne programy szkolne nakazywały wprowadzenie wychowania fizycznego do wszystkich klas gimnazjów⁶.

Po odzyskaniu niepodległości w 1918 roku w krakowskich szkołach średnich nauczanie wychowania fizycznego prowadziło 6 nauczycieli. Zgodnie z wymogami, wszyscy mieli pełne kwalifikacje zawodowe w postaci zdanego egzaminu z gimnastyki jako przedmiotu nauczania w szkołach średnich. Byli oni zatrudnieni w trzech krakowskich gimnazjach, tj. I, III i VI, na stanowiskach: nauczyciele rzeczywiści (stali) – 3, i jako zastępcy nauczycieli (tymczasowi) – 3. Biorąc pod uwagę, że w 1918 roku nauczyciele wychowania fizycznego pracowali tylko w niektórych szkołach średnich Krakowa, oznaczało to konieczność zatrudniania dodatkowej kadry⁷.

Wyraźne jej niedobory spowodowały, że dyrektorzy szkół zmuszeni byli powierzać obowiązki nauczycieli wychowania fizycznego ludziom, którzy nie mieli wystarczającego przygotowania zawodowego. Także wykwalifikowanym nauczycielom dokształcanie było potrzebne. Absolwenci kursów wf., którzy rozpoczęli nauczanie w miejscowych szkołach średnich w latach późniejszych, zdaniem Ministerstwa Oświaty, byli „materiałem [...] nierównorzędym z nauczycielami posiadającymi pełne wykształcenie uniwersyteckie”. Aby zostać jego uczestnikiem, wystarczyło mieć ukończone 6 klas szkoły średniej lub seminarium nauczycielskiego, a w latach następnych maturę⁸.

Zadanie troski o dokształcanie nauczycieli wf. Ministerstwo powierzyło powołanym w pierwszej fazie po odzyskaniu niepodległości ministerialnym i okręgowym instruktorom wychowania fizycznego. Na to stanowisko na terenie Kuratorium Okręgu Szkolnego Krakowskiego w roku 1923 powołano wieloletniego nauczyciela wf. z Krakowa Zygmunta Wyrobka. Po sześciu latach pracy 1 lipca 1929 roku został mianowany wizytatorem tutejszego Kuratorium. Jego bezpośrednim działaniem na rzecz doskonalenia warsztatu pracy nauczycieli były – jak pisał nauczyciel wf. w Gimnazjum III Jan Bugajski – „stałe i częste wizytacje w szkołach, które wywierały osobisty duży wpływ na pracę nauczycieli”⁹.

⁶ Patrz szerzej: B. Mękowski, M. Krzemińska, *Rozwój wychowania fizycznego w państwowych szkołach średnich w dwudziestoleciu międzywojennym*, „Rocznik Naukowy AWF w Krakowie” 1975, s. 171–191.

⁷ K. Toporowicz, *Figura Józefa (1886–1949)*, „Wychowanie Fizyczne i Sport” 1968, nr 3, s. 87–88; „Sokół na Śląsku” 1933, nr 1, s. 5; K. Toporowicz, *Fidziński Feliks (1890–1967)*, „Wychowanie Fizyczne i Sport” 1967, nr 1, s. 123–124.

⁸ E. Piasecki, *Projekt planu działalności Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego na polu wychowania fizycznego*, „Wychowanie Fizyczne” 1923, z. 1–4, s. 11.

⁹ L. Mazurek, *Zygmunt Wyrobek – pedagog i reformator*, maszynopis pracy doktorskiej, WSWF, Kraków 1967, s. 235; *Z działalności MWRiOP. Zagadnienie kształcenia nauczycieli szkół średnich*, „Oświata i Wychowanie” 1930, z. 4, s. 295.

Chcąc próbować wspólnie zabiegać o podniesienie rangi wychowania fizycznego w szkole, nauczyciele tego przedmiotu utworzyli we wrześniu 1921 roku – z inicjatywy nauczyciela gimnastyki Feliksa Fidzińskiego – Sekcję Wychowania Fizycznego i Higieny Szkolnej przy Krakowskim Kole Towarzystwa Nauczycieli Szkół Średnich i Wyższych. Troszczyła się ona o podniesienie poziomu merytorycznej wiedzy nauczycieli, z których – jak wiemy – w owym czasie nie wszyscy posiadali wykształcenie uniwersyteckie¹⁰. Zrzeszeni w niej pedagodzy zauważyli bowiem nieunikniony problem napływu do pracy ludzi ze słabym przygotowaniem zawodowym. Dopiero jednak od stycznia 1927 roku zaczęli organizować dla miejscowych nauczycieli wf. lekcje pokazowe, których propagatorem był Tadeusz Biernakiewicz z Gimnazjum III. Przeprowadził on pierwszą taką lekcję w Krakowie po I wojnie światowej w sali gimnastycznej Państwowego Seminarium Męskiego 11 stycznia 1927 roku. W Gimnazjum I 22 października 1927 roku odbyła się lekcja pokazowa prof. Feliksa Fidzińskiego z klasami VII–VIII na Placu na Groblach, w obecności okręgowego instruktora wychowania fizycznego Zygmunta Wyrobka, prof. Stanisława Ciechanowskiego z UJ, lekarza szkolnego, dyrektora szkoły oraz nauczycieli z innych miejscowych szkół średnich. Następne lekcje pokazowe miały miejsce 28 marca 1928 roku i 23 stycznia 1929 roku w Państwowym Gimnazjum Żeńskim – przeprowadzone przez Cecylię Koczurównę. Po nich urządzano pogadanki, które miały wpłynąć na poziom pracy pedagogicznej nauczycieli. Były one odzwierciedleniem realizacji programu wychowania fizycznego. Również pewnym docenieniem znaczenia wychowania fizycznego w Gimnazjum II był umieszczony w jego sprawozdaniu szkolnym z 1927/28 roku obszerny, bo aż 36-stronicowy, referat dra Rajmunda Gostkowskiego *Sport w starożytności z ilustracjami*¹¹.

W latach następnych, tj. 1929–1931, wyrazem bardzo dobrej realizacji programów wychowania fizycznego były lekcje pokazowe z udziałem uczniów krakowskich gimnazjów. Szczególne miejsce w propagowaniu pokazów ćwiczeń cielesnych miało miejscowe Gimnazjum VIII. W roku szkolnym 1929/30 w ramach popołudniowych gier i zabaw ruchowych, uczniowie klas VII–VIII tej szkoły, w miesiącach października i listopadzie wzięli udział w obowiązkowych kursach pływackich. Po ich zakończeniu uczestniczyli w pokazach: w YMCA, który odbył się staraniem Krakowskiego Koła Towarzystwa Nauczycieli Szkół Średnich i Wyższych, oraz przed wizytatorem z MWRiOP Heleną Olszewską. Nie ma wątpliwości co do tego, że takie pokazy po zakończonym kursie świad-

¹⁰ R. Staroń, *Sekcja Wychowania Fizycznego i Higieny Szkolnej Koła Towarzystwa Nauczycieli Szkół Średnich i Wyższych w Krakowie wobec problemów wychowania fizycznego i sportu w miejscowych szkołach średnich w latach 1921–1938*, [w:] L. Szymański, Z. Schwarzer (red.), *Z najnowszej historii kultury fizycznej w Polsce*, Wrocław 1996, s. 131–132.

¹¹ Patrz wyżej; L. Mazurek, *Zygmunt Wyrobek – pedagog i reformator*, s. 226; Sprawozdanie Dyrektora Państwowego Gimnazjum II św. Jacka w Krakowie za rok szkolny 1927/28, Kraków 1928, s. 3–39.

czyły o skuteczności prowadzonej w nim nauki. W styczniu 1930 roku odbyła się lekcja pokazowa gimnastyki dla grona nauczycielskiego oraz rodziców z uczniami klasy III, a 1 grudnia z uczniami klasy I przy muzyce dla słuchaczy z Centralnego Instytutu Wychowania Fizycznego w Warszawie, której przyglądała się wizytatorka wychowania fizycznego w MWRiOP Maria Zalewska. Również przedstawienie nowych ewolucyjnych form wf. łączących gimnastykę z muzyką dla klas niższych miało miejsce na lekcji pokazowej, która odbyła się staraniem Sekcji WFiHS TNSSiW dla nauczycieli wf., wychowawców i rodziców uczniów gimnazjów krakowskich 5 maja 1931 roku w górnej sali „Sokoła”. Przyszło na nią aż 270 zainteresowanych osób. Poprowadził ją nauczyciel wf. z Gimnazjum VIII Antoni Michalek. Trzy dni później przeprowadził on również takową dla kursu nauczycielskiego pt.: *Gimnastyka w sali szkolnej z użyciem lalek, bez przyrządów, dla chłopców 10–12 lat*¹².

Tematami lekcji były metody ćwiczeń gimnastycznych, m.in. N. Bukha, E. Bjorkstein, dr M. Streicher, J.G. Thulina. Po lekcjach urządzano pogadanki dla nauczycieli wychowania fizycznego, które miały wpłynąć na zastosowanie opisanych metod w praktyce szkolnej. Za przykład posłużyć mogą dywagacje wspomnianego wcześniej T. Biernakiewicza na temat stosowania gimnastyki Bukha w szkolnictwie polskim, po lekcji przeprowadzonej tą właśnie metodą 11 stycznia 1927 roku, lub pogadanka A. Hubaczek po lekcji przeprowadzonej z uczniami Prywatnego Seminarium Męskiego w sali gimnastycznej VIII Gimnazjum, dotyczącej metody ćwiczeń dr Streicher¹³.

Podczas zwiedzania Gimnazjum VIII, 6 czerwca 1931 roku przez Carletona Washburna – wizytatora szkół średnich z USA z Winetka Illinois i C.T. Parkinsona, pedagoga z Londynu, uczestniczyli oni w lekcjach pokazowych gimnastyki, m.in. w klasach I, które prowadził A. Michalek. W czasie odwiedzin, Parkinson napisał w Księdze Pamiątkowej:

W Polsce jesteście wszyscy młodzi i spoglądacie w przyszłość z myślą o zbudowaniu wielkiego narodu XX wieku. Jestem przekonany, że Wasi wychowawcy dadzą mu silne i zdrowe podwaliny, ten wiek młodości jest godny podziwu¹⁴.

Można przypuszczać, że na słowa o silnym narodzie XX wieku, o zdrowych i mocnych podwalinach, o młodości wywarły wpływ między innymi wizytowane lekcje wychowania fizycznego.

Dokształcaniu służyć miały również biblioteki pedagogiczne, których działanie wspierane było przez MWRiOP i odpowiednie Kuratoria Okręgów Szkolnych. Centralna Biblioteka Pedagogiczna w Krakowie od września 1927 roku rozpoczęła prenumerowanie czasopism zagranicznych związanych z wychowa-

¹² Sprawozdanie Dyrekcji Państwowego Gimnazjum VIII im. A. Witkowskiego w Krakowie za rok szkolny 1930/31, Kraków 1931, s. 29, 59 i 66.

¹³ *Z Sekcji WFiHS – Okręg Krakowski*, „Wychowanie Fizyczne” 1927, s. 240.

¹⁴ Tamże, s. 46.

niem fizycznym. Nie można wykluczyć, że Sekcja zgłosiła zapotrzebowanie co do odpowiednich tytułów. Przypuszczenie to opieramy na tym, że w tymże roku spośród jej członków powołano komisję, której zadaniem było tłumaczenie, opracowywanie i referowanie materiałów zagranicznych, dotyczących tego przedmiotu, zaprenumerowanych właśnie przez tę bibliotekę. I tak Mayówna zajmowała się opracowywaniem materiałów szwedzkich, Wyrobek wraz z Biernakiewiczem – artykułów francuskich, Figna – artykułów angielskich. Efektem pracy tej komisji były referaty wygłaszane na naukowych posiedzeniach Sekcji: T. Biernakiewicz, *Kształcenie wychowawczyń fizycznych w Anglii*, czy streszczenie i opracowanie w formie referatu przez Alinę Hubaczek książki dr M. Streicher, *O charakterze gimnastyki kobiet i dziewcząt*. Dużą pomocą w dokształcaniu były wydawnictwa ministerialne o charakterze metodycznym. Dodatkowo od roku szkolnego 1932/33 każda szkoła miała obowiązek prenumeraty miesięcznika „Wychowanie Fizyczne”¹⁵.

Dokształcaniu nauczycieli służyć miały również kursy wakacyjne. Celem ich było rozszerzenie i pogłębienie przygotowania naukowego. Poświęcone były wprawdzie tematom naukowym, ale nawiązywały również do pracy nauczyciela. Zwracano uwagę na te dziedziny wiedzy, których dokładna znajomość ważna była w praktyce szkolnej. Doświadczenia poczynione po tak przeprowadzonych kursach wakacyjnych, po raz pierwszy w 1929 roku, wpłynęły na wprowadzenie pewnych zmian w latach następnych: dotyczyły one przede wszystkim tego, że programy miały być bardziej zbliżone do pracy szkolnej nauczyciela, miały też uwzględniać zagadnienia metodyczne danego przedmiotu, ponadto wprowadzić cykl wykładów z psychologii wychowawczej¹⁶.

W rozporządzeniu MWRiOP z kwietnia 1929 roku skierowanym do Kuratorów Okręgów Szkolnych określone zostały podstawy dokształcania nauczycieli szkół średnich:

1. W najbliższym czasie dać możliwość przeszkolenia wszystkim nauczycielom, którzy tego potrzebują, którzy dotychczasowymi wynikami pracy nie osiągają potrzebnego poziomu wiedzy; 2. Prowadzić stałą pracę w kierunku dalszego kształcenia wszystkich nauczycieli, którzy odczuwają, że szybki postęp nauki i metod wychowawczych oraz dydaktycznych wymaga stałej pracy nad sobą dla utrzymania się na wysokości aktualnych wymagań¹⁷.

Dla tak szeroko postawionych celów dokształcania MWRiOP wspólnie z Państwowym Urzędem Wychowania Fizycznego i Przystosowania Wojskowego oraz Centralnym Instytutem Wychowania Fizycznego w Warszawie organizowało wakacyjne kursy dla nauczycieli szkół średnich, seminariów nauczy-

¹⁵ Z działalności MWRiOP, s. 294; Dz. Urz. KOSK 1935, nr 1–2, poz. 3; R. Staroń, *Sekcja Wychowania Fizycznego i Higieny Szkolnej*, s. 134.

¹⁶ Ministerstwo Wyznań i Oświecenia Publicznego, *Materiały do sprawozdania z działalności w 1929 roku*, „Oświata i Wychowanie” 1930, nr 7, s. 614–615.

¹⁷ Dz. Urz. MWRiOP 1929, nr 4, poz. 43.

cielskich i szkół zawodowych. Z reguły przeprowadzano je łącznie dla wszystkich okręgów, z podziałem na męskie i żeńskie. Uczestniczyli w nich również nauczyciele wychowania fizycznego z krakowskich szkół średnich ogólnokształcących. Zrzeszeni w Sekcji WFiHS Krakowskiego Koła TNSSiW organizowali wyjazdy przy współudziale Kuratorium OSK, a przy finansowym wsparciu MWRiOP. W 1927 roku dzięki jej staraniom MWRiOP przyznało dla jednego krakowskiego nauczyciela wychowania fizycznego stypendium na kurs wakacyjny Agnety Bjorkstein w Norwegii. W latach następnych (1929–1931) wyjeżdżali na kursy wakacyjne do Lund: 13 nauczycieli (w tym: Jakub Lubowiecki z Gimnazjum II i IV, Otto Christoff z IV), a w 1931 roku – 16 (m.in. Antoni Michalek z Gimnazjum VIII)¹⁸.

W dniu 2 stycznia 1929 roku MWRiOP wprowadziło do szkół średnich ogólnokształcących 3 godziny obowiązkowych lekcji wychowania fizycznego, nie licząc gier i zabaw ruchowych. Włączenie wychowania fizycznego jako przedmiotu obowiązkowego do programu szkół zawodowych przy równoczesnym braku wykwalifikowanych nauczycieli ćwiczeń cielesnych spowodowało zaostrenie problemów kadrowych. Kursy wakacyjne od 1929 roku uwzględniały wyłącznie potrzeby nauczycieli wykwalifikowanych, pragnących pogłębić własną wiedzę i sprostać wymaganiom programowym stawianym przez władze oświatowe. Dzięki uzyskanym na ten cel dodatkowym kredytom zorganizowano na szerszą skalę wakacyjne kursy dla tych nauczycieli szkół średnich ogólnokształcących i seminariów nauczycielskich, którzy także pragnęli ugruntować swoje umiejętności w zakresie interesującej ich dziedziny¹⁹.

Również w latach następnych (1930–1934) MWRiOP, przy znacznym współfinansowaniu przez PUWFiPW, organizowało kursy wychowania fizycznego dla nauczycieli i nauczycielek szkół średnich ogólnokształcących, jako kursy metodyczno-sportowe. Odbывały się na terenie Kuratorium Okręgu Szkolnego Poznańskiego w Wolsztynie i Wągrowcu. Celem ich było uzupełnienie wiadomości z zakresu metodyki gimnastyki, zaznajomienie z zasadami i metodyką instruowania ćwiczeń i gier sportowych na terenie szkoły. Program obejmował: gimnastykę metodyczną dla dziewcząt i chłopców – dla nauczycieli prowadzących wychowanie fizyczne, metodykę, pływanie, lekką atletykę, wioślarstwo, gry sportowe, gry ruchowe – dla nauczycieli innych przedmiotów, oraz łucznictwo. W kursach tych w czasie wakacji uczestniczyło 134 nauczycieli,

¹⁸ Sprawozdanie Dyrekcji Państwowego Gimnazjum IV im. H. Sienkiewicza w Krakowie za rok szkolny 1932/33, Kraków 1933, s. 122; *Organizacja Wakacyjnych Kursów Wychowania Fizycznego*, „Wychowanie Fizyczne w Szkole” 1934/35, nr 8, s. 229; R. Staroń, *Sekcja Wychowania Fizycznego i Higieny Szkolnej*, s. 131–132; Ministerstwo Wyznań i Oświecenia Publicznego, *Materiały do sprawozdania z działalności w 1929 roku*, „Oświata i Wychowanie” 1930, nr 7, s. 615.

¹⁹ Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, *Materiały do sprawozdania z działalności w 1929 roku*, s. 632–636.

w tym 64 nauczycieli i 70 nauczycielek. Mimo że krakowscy nauczyciele posiadali dobre przygotowanie zawodowe, również brali w nich udział. Z posiadanych szacunkowych danych wynika, że w okresie wakacji 1932 roku Wawrzyniec Kowalczyk – z Gimnazjum IV – wziął udział w kursie w Wągrowcu²⁰.

Wakacyjne kursy wychowania fizycznego dla nauczycieli szkół średnich ogólnokształcących do 1934 roku zawierały bardzo szeroki program, a materiał w nich przedstawiony zawierał obszerny zakres wiedzy. Liczba godzin pracy w każdym dniu dochodziła do 8, co często powodowało duże przemęczenie uczestników kursów. Program obejmował: zajęcia teoretyczne i praktyczne z gimnastyki – 2 godziny dziennie, pływanie i wioślarstwo – 2 godziny w grupach, gry sportowe – 1 godzina, lekkoatletyka – 1 godzina, oraz gry polowe – 2 godziny. Uznano, że powyższy wymiar czasu na poszczególne rodzaje dyscyplin był minimalny, a zakres wiadomości był niewystarczający. Ponadto w programie tym nie uwzględniono innych form wychowania fizycznego, jak: gry i zabawy ruchowe, tańce narodowe, łucznictwo i strzelectwo. W programach wakacyjnych kursów wychowania fizycznego dla nauczycieli szkół średnich nie wystarczało czasu na przygotowanie do zdobywania i ponowienia norm na Państwową Odznakę Sportową (POS)²¹.

W 1929 roku pod patronatem MWRiOP odbyły się konferencje wizytatorów i instruktorów wychowania fizycznego. Tematyką spotkań była interpretacja przepisów gier drużynowych i ich realizacja w szkołach, zwłaszcza podczas zawodów szkolnych i międzyszkolnych. Ich ujednoczenie i uporządkowanie zlecono wizytatorowi wychowania fizycznego Kuratorium OSK Z. Wyrobkowi. W 1930 roku staraniem MWRiOP wydano je drukiem pt. *Prawidła gier drużynowych: kwadrant, palant, siatkówka, koszykówka, szczypiorniak, jordanka*²². W tym samym roku, na podstawie okólnika MWRiOP, opracowanie to wprowadzono w formie obowiązkowej we wszystkich kuratoriach okręgów szkolnych na terenie kraju²³.

W 1930 roku MWRiOP zapowiedziało, obok innych form dokształcania, organizowanie tzw. ognisk metodycznych. Miały powstawać dla poszczególnych przedmiotów w różnych szkołach średnich, gdzie były do tego należyte warunki: odpowiedni nauczyciel – specjalista, dobrze zorganizowana praca wychowawcza oraz dostateczne warunki lokalowe. Ich zadanie to:

Promieniowanie na kilkanaście innych najbliższych szkół przez oddziaływanie na nauczycieli tego samego przedmiotu, a w tych szkołach pracujących, za pomocą lekcji pokazowych, konferencji naukowych i metodycznych²⁴.

²⁰ Dz. Urz. MWRiOP 1930, nr 4, poz. 112; Ministerstwo Wyznań i Oświecenia Publicznego, *Materiały do sprawozdania z działalności w 1929 roku*, s. 614–615; Sprawozdanie Dyrekcji Państwowego Gimnazjum IV w Krakowie za rok szkolny 1932/33, Kraków 1933, s. 122.

²¹ L. Nowak, *Wychowanie fizyczne i sport*, s. 116.

²² J. Błoński, *Pamiętnik 1891–1939*, Kraków 1981, s. 226; L. Nowak, *Wychowanie fizyczne i sport*, s. 142.

²³ Dz. Urz. MWRiOP 1930, nr 148, s. 469; L. Nowak, *Wychowanie fizyczne i sport*, s. 142.

²⁴ Z działalności MWRiOP, s. 297.

Nim jednak doszło do utworzenia w Krakowie Ośrodka Wychowania Fizycznego, Kuratorium za pośrednictwem odpowiedzialnego za wychowanie fizyczne Zygmunta Wyrobka organizowało kursy metodyczne. Dla przykładu, 5 stycznia 1932 roku odbył się kurs narciarski, w którym wziął udział Ludwik Wielkiewicz z Gimnazjum IX, a w kwietniu tego samego roku w dniach 4–6 kwietnia trzydniowy metodyczny, z udziałem Wawrzyńca Kowalczyka i Ottona Christoffa z Gimnazjum IV oraz Władysława Dutkiewicza z Gimnazjum VI²⁵.

Sprawa tworzenia na terenie Kuratorium OSK Ośrodka Wychowania Fizycznego przeciągnęła się do 1933 roku. Dopiero na jego początku Kuratorium utworzyło w Krakowie Rejonowy Metodyczny Ośrodek Wychowania Fizycznego. Na jego kierownika, pismem z dnia 26 czerwca 1933 roku, powołano nauczyciela wf. z Gimnazjum III w Krakowie, dra Józefa Fignę, a na siedzibę spełniającą wymogi Ministerstwa wybrano również tę szkołę²⁶.

Bardzo wcześnie, bo już 20 marca 1933 roku, Ośrodek zorganizował na swoim terenie najprawdopodobniej pierwszą konferencję rejonową dla nauczycieli wychowania fizycznego w szkołach średnich z następującym programem:

1. Otwarcie konferencji i sprawozdanie ze zjazdu kierowników Ośrodków Wychowania Fizycznego.
2. Otwarcie biblioteki Ośrodka i omówienie programu dalszej pracy.
3. Referaty:
  - a. prof. Józef Dychtoń, *Trudności w przygotowaniu się do prowadzenia lekcji gimnastyki oraz sposoby ułatwiające nauczycielowi tę pracę*,
  - b. prof. Maria Lubaczewska, *O metodzie naturalnej G. Herberta*, na podstawie książki *L'education phys. Virile et morale par la methode naturelle*,
  - c. prof. Jakub Lubowiecki, *Podstawy i metodyka lekkiej atletyki na podstawie książki Hoke – dr Schmith Grundlagen Und Methodik der Leicht-atletik*,
  - d. Przegląd najnowszej literatury fachowej zagranicznej: francuskiej – prof. Maria Lubaczewska, niemieckiej – prof. Józef Figna²⁷.

Cytowany program niewątpliwie świadczy o wysokim poziomie konferencji. Referaty wygłaszane wyłącznie przez krakowskich gimnazjalnych nauczycieli wychowania fizycznego w oparciu o zagraniczną literaturę dowodzą ich bardzo dobrego przygotowania do tej konferencji i mogą świadczyć o wysokim poziomie wiedzy.

²⁵ Sprawozdanie Dyrekcji Państwowego Gimnazjum IV im. H. Sienkiewicza w Krakowie za rok szkolny 1932/33, Kraków 1933, s. 122; Sprawozdanie Dyrekcji Państwowego Gimnazjum VI im. T. Kościuszki w Krakowie za rok szkolny 1932/33, Kraków 1933, s. 27; Sprawozdanie Dyrekcji Państwowego Gimnazjum IX im. J.M. Hoene-Wrońskiego w Krakowie za lata 1928–1934, Kraków 1934, s. 20–24; Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Krakowie, Zespół akt Gimnazjum VI, sygn. GIM VI nr 3.

²⁶ L. Mazurek, *Zygmunt Wyrobek – pedagog i reformator*, s. 258.

²⁷ Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Krakowie, Zespół akt KOSK, sygn. KOSK nr 5.

Nie przytaczając problematyki kolejnych konferencji, jak i tematów poszczególnych referatów, warto zaznaczyć, iż składały się one z 3 zasadniczych części, obejmujących: lekcje pokazowe (gimnastyczne, lekkoatletyczne, z użyciem instrumentów muzycznych); referaty zaproszonych gości lub samych nauczycieli wychowania fizycznego oraz przegląd najnowszej obcojęzycznej literatury fachowej. Na konferencje zaproszenia przyjmowali wybitni przedstawiciele środowiska naukowego Krakowa, którzy zajmowali się tą problematyką: doc. dr Tadeusz Rogalski – dyrektor Studium WF Uniwersytetu Jagiellońskiego, czy prof. UJ Józef Kaulbersz. Referaty i lekcje pokazowe prezentowane były zazwyczaj w sali wykładowej i hali sportowej Studium WF UJ oraz w Okręgowym Ośrodku Wychowania Fizycznego przy ul. Zwierzynieckiej 26²⁸.

Aby usprawnić pracę ośrodka, opracowano w 1939 roku ankietę przeznaczoną dla nauczycieli wf., składającą się z 9 pytań, dotyczących m.in. oczekiwań nauczycieli co do pracy Ośrodka i ich potrzeb, co do jego działalności organizacyjnej. A oto ich treść:

1. Jakiej formie pracy (np. referaty, lekcje, zespoły zagadnieniowe, spraw z przeczytanych książek, itp.) należałoby – zdaniem pana(i) – dać pierwszeństwo w bieżącym i następnym roku szkolnym?
2. Jakie zespoły pracy winny powstać w Ośrodku?
3. Jakie zagadnienia należy rozpatrzyć a) w najbliższym czasie..., b) w roku szkolnym 1939/40?
4. W której z tych prac pragnie pan(i) wziąć udział?
5. Jaką formę organizacyjną i metodyczną winno przyjąć doszkalać zawodowe w ramach Ośrodka?
6. W której z dziedzin wf-pw odczuwa pan(i) najpilniejszą potrzebę doszkalać się?
7. Jak zdaniem Pana(i) należałoby najracjonalniej wykorzystać bibliotekę Ośrodka?
8. Jakim językiem obcym Pan(i) włada, by móc czytać obcą literaturę fachową i referować ją na konferencjach rejonowych i zebraniach?
9. Inne uwagi dotyczące celowej pracy w Ośrodku, a nie zawarte w wymienionych pytaniach?²⁹

Działalność Ośrodka nie była jedyną, której celem było doszkalać nauczycieli wf. W Kuratorium OSK rozpoczęto w 1933 roku organizowanie rejonowych kursów i konferencji, które miały za zadanie, jak pisze L. Mazurek:

osobiste usprawnienie nauczycieli, a przede wszystkim dla praktycznego zapoznania ich z właściwą realizacją programów i nowoczesnymi metodami wychowania fizycznego³⁰.

Z posiadanych szcątkowych danych wynika, że kursy odbywały się w terminach: 6 grudnia 1933 roku i 16 grudnia 1936 roku. Brali w nich udział nauczyciele wychowania fizycznego z Krakowa, np. Edward Krymski z Gimnazjum II. Również od 22 sierpnia do 3 września 1938 roku odbył się w Andry-

²⁸ Tamże.

²⁹ Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego, Zespół akt Studium WF UJ, sygn. SWF nr 38.

³⁰ L. Mazurek, *Zygmunt Wyrobek – pedagog i reformator*, s. 239 i nn.

chowie wakacyjny kurs przysposobienia wojskowego dla nauczycieli wf. Jego program obejmował ćwiczenia i gry terenowe, pływanie i lekką atletykę. Wpisowe wynosiło 30 złotych (7 złotych wyżywienie i 23 złote zakwaterowanie). Uczestnicy korzystali z 75% zniżki kolejowej. Kuratorium OSK (odpowiedzialny dr Stanisław Wajda) razem z MWRiOP w terminie 28 grudnia – 7 stycznia 1939 roku zorganizowało unifikacyjny kurs narciarski w Jurgowie. Ministerstwo udzieliło urlopów płatnych dla jego uczestników. Utworzono na nim 4 grupy: 2 początkujących, 1 „wprawnych” i 1 „instruktorską”³¹.

Po 1936 roku utrzymano dotychczasowe formy dokształcania nauczycieli wychowania fizycznego we wszystkich kuratoriach szkolnych. Wakacyjne kursy wychowania fizycznego dla nauczycieli najczęściej organizowano w następujących miejscowościach: Pińsk (Kuratorium Okręgu Szkolnego Brzeskiego), Andrychów i Żywiec (KOS Krakowskiego), Puławy (KOS Lubelskiego), Brzeżany, Kutry i Rudnik (KOS Lwowskiego), Łuck i Ostróg (KOS Łuckiego), Wolsztyn (KOS Poznańskiego), Wymyślin (KOS Warszawskiego), Augustów i Troki (KOS Wileńskiego) oraz Cieszyn (woj. śląskie). W programie tych kursów obok praktycznego zapoznania się z prowadzeniem gier i zabaw w szkole nauczano także sportów wodnych. W tym czasie za pośrednictwem PUWFiPW przeprowadzono cztery obozy wychowania fizycznego (28-dniowe) w Kielcach i Sierakowie oraz w Brasławiu i Wągrowcu³².

Dokształcający kurs przysposobienia wojskowego dla nauczycielek tego przedmiotu nauczania w okresie zimowym 1938/39 roku organizowała Organizacja Przeposobienia Wojskowego do Obrony Kraju. Obejmowały one:

- Kurs instruktorski pw II stopnia w terminie 27 grudnia 1938 do 1 stycznia 1939 roku;
- Kurs instruktorski pw III stopnia w terminie 27 grudnia 1938 do 23 stycznia 1939 roku;
- Kurs przedinstruktorski pw w terminie 27 grudnia 1938 do 23 stycznia 1939 roku;
- Kurs przygotowawczy pw w terminie 27 grudnia 1938 do 23 stycznia 1939 roku.

Opłaty za pierwsze dwa kursy wynosiły 15 złotych, za kurs 3 – 25 złotych, a za kurs 4 – 35 złotych. Na przejazd koleją przyznane zostały 75% zniżki od organizacji pw. MWRiOP zezwoliło na udzielenie urlopów służbowych. Zalecono, by na kurs udały się następujące kategorie nauczycielek przysposobienia wojskowego:

1. Czynne w roku 1938/39 komendantki licealnych hufców szkolnych, które nie posiadały żadnego przeszkolenia instruktorskiego pw kobiet, a ukończyły w czasie od 2 do 30 lipca 1938 roku kurs komendantek hufców licealnych, miały zgłaszać się na kurs podinstruktorski;

³¹ Wojewódzkie Archiwum Państwowe, Zespół akt Gimnazjum VI, sygn. GIM VI, Zespół akt KOSK, sygn. KOSK nr 5.

³² L. Nowak, *Wychowanie fizyczne i sport*, s. 120–121.

2. Czynne w roku 1938/39 komendantki licealnych hufców szkolnych, które nie posiadały kursu instruktorskiego III stopnia, a miały ukończony dawny kurs wstępny instruktorski bez doszkalania lub kurs podinstruktorski ukończony wcześniej niż w 1937 roku, mogły się zgłaszać na kurs instruktorski III stopnia pw;
3. Nauczycielki, nie mające żadnego kursu instruktorskiego przysposobienia wojskowego kobiet, a które były przez szkoły przewidziane na komendantki hufców szkolnych w liceach w roku szkolnym 1939/40 po odbyciu przez nie kursów dla komendantek hufców w liceach latem roku 1939, mogły się zgłosić na kurs przygotowawczy z podinstruktorskim.

W przyszłości pierwszeństwo przy przyjmowaniu na kursy przeszkoleniowe dla komendantek żeńskich hufców licealnych miały te nauczycielki, które miały ukończone kursy instruktorskie pw kobiet³³.

W związku z przebudową w kolejnych latach programów szkolnych i próbą dostosowania się do nowych wymagań, czynni wychowawcy fizyczni, nieposiadający jednolitego przygotowania do pracy w szkole, wykazywali duże zainteresowanie kursami i konferencjami. Szczególnym powodzeniem cieszyły się wakacyjne kursy wychowania fizycznego. Dowodem tego były liczne zgłoszenia, dochodzące do 200 i więcej osób, oraz chęć powtarzania kursów po dwa i trzy lata z rzędu, w celu uzyskania specjalizacji w kilku dyscyplinach sportowych³⁴.

Do 1939 roku praca na wszystkich organizowanych szkolnych kursach zmierzała wyraźnie w kierunku przygotowania uczestników do realizacji programu ćwiczeń cielesnych w ówczesnych trudnych warunkach. Organizowane konferencje obwodowe i rejonowe miały dodatkowo wpływać na usprawnienie pracy nauczyciela wychowania fizycznego. Dużą w tym rolę przypisywano działalności obwodowych i okręgowych instruktorów wychowania fizycznego, którzy na kontakty ze szkołami w terenie przeznaczali od 40 do 50 dni rocznie³⁵.

Ze względu na zbyt mocno rozbudowane programy kursów praca na nich z konieczności traktowana była pobieżnie. Z tak przedstawiającego się stanu rzeczy wynikała konieczność wprowadzenia reformy w zakresie ich organizacji, w celu uproszczenia i usprawnienia. W związku z tym w 1938 roku organizatorzy kursów (MWRiOP) proponowali zwrócić uwagę na następujące zagadnienia:

Przede wszystkim należało systematycznie doszkalać nauczycieli wf we wszystkich okręgach szkolnych przez cały rok szkolny. Formy tego doszkalania powinny być różnorodne, zawierające treści metodyczne i organizacyjne dotyczące pracy szkół [...].

Na wszystkich kursach w rozkładzie planu pracy należało uwzględnić godziny na dyskusje, zarówno na tematy wynikające z toku pracy, jak i na tematy wychowawcze. Każdy temat kursu powinien być ściśle określony i rozłożony w czasie.

Postulowano o efektywniejsze wykorzystanie ferii zimowych, w celu lepszego przygotowania nauczycieli do nauczania dyscyplin zimowych, jak narciarstwa, łyżwiarstwa

³³ Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Krakowie, Zespół akt KOSK, sygn. KOSK nr 1.

³⁴ L. Nowak, *Wychowanie fizyczne i sport*, s. 121.

³⁵ Dz. Urz. KOSB 1937, nr 9, s. 463–524.

i saneczkarstwa. Kursy te powinny uwzględniać obok techniki, także ćwiczenia przygotowawcze do nauczania młodzieży szkolnej.

Kolejnym zagadnieniem było dokształcanie czynnych nauczycieli wychowania fizycznego po czterdziestym roku życia. Biorąc pod uwagę duże doświadczenie wychowawcze i ograniczone możliwości w sprawności fizycznej tych osób, postulowano odrębną organizację wakacyjnych kursów dla tej grupy wiekowej. Miały to być przede wszystkim kursy teoretyczne z uwzględnieniem specjalnie dobranych ćwiczeń fizycznych z przewagą ćwiczeń pokazowych, przeprowadzonych przez zdolnych i sprawnych instruktorów.

Ze względu na duże zainteresowanie tą formą dokształcania, a przede wszystkim konieczność stworzenia dogodnych warunków pracy na kursie, liczba ich uczestników nie powinna przekraczać 60 osób, a na kursie z gimnastyki 50 osób. Miejsce na kurs powinno być dostosowane do programu kursu i powinno posiadać sale, boiska, akwenty oraz odpowiednie warunki do przeprowadzenia wycieczek i obozów. Każdy kurs powinien być wyposażony w niezbędny (własny) sprzęt sportowy, a także biblioteczkę zaopatrzoną w podstawową literaturę przedmiotową.

Na kursach powinien być zatrudniony lekarz odpowiedzialny za stan zdrowia uczestników³⁶.

Niektóre z wymienionych postulatów wprowadzono do organizacji wakacyjnych kursów wychowania fizycznego w 1938 roku. Realizację dalszych prze-rwał wybuch II wojny światowej we wrześniu 1939 roku.

Niestety fragmentaryczność źródeł powoduje to, że bardzo trudno jest ustalić, czy dokształcanie zawodowe nauczycieli wf. ze szkół średnich ogólnokształcących Krakowa w latach 1918–1939 było wystarczające i czy spełniło ono oczekiwania badanej grupy nauczycieli. Pewnym jest natomiast, że brali oni czynny udział w różnych formach dokształcania. Mamy tutaj na myśli przede wszystkim działającą z inicjatywy samych nauczycieli Sekcję Wychowania Fizycznego i Higieny Szkolnej przy Krakowskim Kole Towarzystwa Nauczycieli Szkół Średnich i Wyższych. Równie aktywni byli nauczyciele krakowscy, którzy uczestniczyli w działaniach dokształcania zawodowego, jakie proponowały im nadrzędne władze szkolne. Chodzi tutaj o działalność wakacyjnych kursów wychowania fizycznego, jak i Rejonowego Metodycznego Ośrodka Wychowania Fizycznego działającego przy Kuratorium Okręgu Szkolnego Krakowskiego.

Bibliografia

A. Źródła

1. Źródła archiwalne

- A. Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Krakowie:
Zespół akt Kuratorium Okręgu Szkolnego Krakowskiego.
Zespół akt Gimnazjum VI.

³⁶ L. Nowak, *Wychowanie fizyczne i sport*, s. 121–122.

- B. Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego:
Zespół akt Studium Wychowania Fizycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego.

2. Źródła drukowane

- A. Publikacje o charakterze organizacyjnym i sprawozdawczym:
Drabczyk T., *Wychowanie fizyczne jako zadanie społeczne*, Warszawa 1924.
Dz. Urz. KOSB 1937, nr 9.
Dz. Urz. KOSK 1935, nr 1–2, poz. 3.
Dz. Urz. MWRiOP 1929–1930.
Ministerstwo Wyznań i Oświecenia Publicznego, *Materiały do sprawozdania z działalności w roku 1929*, „Oświata i Wychowanie” 1930, nr 7.
Organizacja Wakacyjnych Kursów Wychowania Fizycznego, „Wychowanie Fizyczne w Szkole” 1934/35, nr 8.
Piasecki E., *Projekt planu działalności Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego na polu wychowania fizycznego*, „Wychowanie Fizyczne” 1923, z. 1–4.
„Sokół na Śląsku” 1933, nr 1.
Z działalności MWRiOP. Zagadnienie kształcenia nauczycieli szkół średnich, „Oświata i Wychowanie” 1930, z. 4.
Z Sekcji WFiHS – Okręg Krakowski, „Wychowanie Fizyczne” 1927.
- B. Sprawozdania roczne dyrekcji państwowych męskich gimnazjów Krakowa:
Sprawozdanie Dyrekcji Państwowego Gimnazjum IV im. H. Sienkiewicza w Krakowie za rok szkolny 1932/33, Kraków 1933.
Sprawozdanie Dyrekcji Państwowego Gimnazjum IX im. J.M. Hoene-Wrońskiego w Krakowie za lata 1928–1934, Kraków 1934.
Sprawozdanie Dyrekcji Państwowego Gimnazjum VIII im. A. Witkowskiego w Krakowie za rok szkolny 1930/31, Kraków 1931.
Sprawozdanie Dyrekcji Państwowego Gimnazjum VI im. T. Kościuszki w Krakowie za rok szkolny 1932/33, Kraków 1933.

B. Literatura

- Błoński J., *Pamiętnik 1891–1939*, Kraków 1981.
Dutkova R., *Studium Pedagogiczne Uniwersytetu Jagiellońskiego 1921–1952*, „Przegląd Historyczno-Oświatowy” 1968, nr 4.
Mazurek L., *Zygmunt Wyrobek – pedagog i reformator*, maszynopis pracy doktorskiej, WSWF, Kraków 1967.
Mękowski B., Krzemińska M., *Rozwój wychowania fizycznego w państwowych szkołach średnich w dwudziestoleciu międzywojennym*, „Rocznik Naukowy AWF w Krakowie” 1975.
Nowak L., *Wychowanie fizyczne i sport w państwowym szkolnictwie ogólnokształcącym w Polsce w latach 1918–1939*, Poznań 1996.

- Orchowski A., *Kształcenie nauczycieli wychowania fizycznego w Krakowie w drugiej połowie XIX wieku i na początku XX wieku*, „Rocznik Naukowy WSWF w Krakowie” 1964.
- Staroń R., *Wychowanie fizyczne i sport w państwowych męskich szkołach średnich ogólnokształcących w Krakowie w latach 1918–1939*, maszynopis pracy doktorskiej, AWF Kraków 2003.
- Staroń R., *Sekcja Wychowania Fizycznego i Higieny Szkolnej Koła Towarzystwa Nauczycieli Szkół Średnich i Wyższych w Krakowie wobec problemów wychowania fizycznego i sportu w miejscowych szkołach średnich w latach 1921–1938*, [w:] L. Szymański, Z. Schwarzer (red.), *Z najnowszej historii kultury fizycznej w Polsce*, Wrocław 1996.
- Toporowicz K., *Fidziński Feliks (1890–1967)*, „Wychowanie Fizyczne i Sport” 1967, nr 1.
- Toporowicz K., *Figna Józef (1886–1949)*, „Wychowanie Fizyczne i Sport” 1968, nr 3.

In-service training among comprehensive high school physical education teachers in Cracow between 1918–1939

Abstract

This article characterizes the topic of in-service training among comprehensive high school teachers in Cracow between 1918–1939.

In the first years of Polish independence, after 1918, in-service training among comprehensive high school physical education teachers' objective was helping those, who did not have the required qualifications to perform the role. This task was delegated by the Ministry of Religion and Public Education delegated to physical education instructors. Willing to upgrade the significance and prestige of physical education at schools, in 1921 teachers initiated the Physical Education and School Hygiene Department operating at Academic Circle of Cracow's High School and College Teachers Society. Its task was to organize demonstration lessons, summer courses and teacher delegations to pedagogical courses abroad. In 1930, the Ministry of Religion and Public Education announced initiation of methodical centres. The matter of creating Physical Education Center within Cracow's School District Inspectorate delayed until 1933. After 1936 the contemporary forms of teacher's education were preserved: summer physical education courses were still organized, as well as courses in physical education and civil defense, physical education conferences and demonstration classes. The Inspectorate's instructors and physical education controllers contributed widely to that area.

Keywords: history, physical education, Cracow, service-training, courses.